

2012-2013. Στάσεις και αντιλήψεις μαθητών και γονιών ως προς τη συμβολή του μαθήματος των Θρησκευτικών (Λύκειο) προς την αποδοχή και βίωση της Ανεκτικότητας

Περίληψη:

Η έρευνα παρουσιάζει τις στάσεις και αντιλήψεις 180 μαθητών Γ' Λυκείου και 115 γονιών- κηδεμόνων από Λύκειο της πρωτεύουσας στο ερευνητικό ερώτημα: Αν και σε ποιο βαθμό το μάθημα των Θρησκευτικών, όπως διδάσκεται μπορεί να συμβάλει στην αποδοχή και βίωση της Ανεκτικότητας μεταξύ των μαθητών και σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας. Διερευνάται αν και κάτω από ποιες προϋποθέσεις το Θρησκευτικό Μάθημα δια του παρόντος Αναλυτικού διαμορφώνει θετικά τη συνείδηση του σημερινού μαθητή προς την πολιτική του σεβασμού και αποδοχής της ετερότητας όπως ακριβώς προϋποθέτει η Ευρωπαϊκή Διάσταση στην Εκπαίδευση που θέλει την στενότερη ένωση των λαών της Ευρώπης που «μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο αν οι πολίτες κατανοήσουν την πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή στα άλλα κράτη-μέλη».¹

Σπουδαιότητα και ερευνητική αναγκαιότητα:

Ξεκινήσαμε με τα παιδιά να προβληματιζόμαστε στο ότι: « η θρησκεία του κάθε ατόμου, συμπεριλαμβανόμενης και της επιλογής του να μην θρησκεύεται, είναι μια αυστηρά προσωπική του υπόθεση. Ωστόσο, αυτό δεν είναι ασύμβατο με τη θεώρηση ότι η καλή γενική γνώση των θρησκειών με στόχο την ανοχή, είναι σημαντικό στοιχείο για την άσκηση των δημοκρατικών δικαιωμάτων του πολίτη»

---

¹ Παντίδης και Πασιάς, *Ευρωπαϊκή διάσταση στην Εκπαίδευση*, σελ.377

². Έτσι οδηγηθήκαμε στο ερευνητικό ερώτημα αν μπορεί το Μάθημα των Θρησκευτικών να συμβάλει στην υγιή ενσωμάτωση της έννοιας Ανεκτικότητα στο Κυπριακό Εκπαιδευτικό Σύστημα.

Ο Karpon (2002) τονίζει σε έρευνά του για την Ανεκτικότητα, πως, η μισαλλοδοξία και το να μην συγχωράς ή να θεωρείς τους άλλους διαφορετικούς αλλά μη ισότιμους, οφείλεται στην προσκόλληση του ατόμου στη ψυχολογία του ότι εγώ είμαι ανώτερος ή ηθικότερος, αφού η θρησκεία μου είναι το στοιχείο που με καθοδηγεί στη συμπεριφορά μου. Κοντά σε αυτό, υποστηρίζει πως ο δάσκαλος για να εμπνεύσει την Ανεκτικότητα πρέπει ο ίδιος να είναι η αγάπη και ο ενσυναισθητικός ψυχολόγος. Συνήθως, υποστηρίζει, όταν οι δάσκαλοι κάνουν λάθη δεν ζητούν συγνώμη από τα παιδιά. Τα παιδιά δεν ανέχονται από τη φύση τους την ανισότητα και την αδικία. Βάση για την ανάπτυξη της Ανεκτικότητας πρώτα σε μια σχολική τάξη, είναι για τους ερευνητές η αμοιβαία σχέση δασκάλου- μαθητή, το να δίνεις και να παίρνεις Ανεκτικότητα, Συγχώρεση και Κατανόηση. Συνεπώς πρέπει να μάθεις να μπαίνεις στη θέση του άλλου για να τον καταλάβεις (Golemann, 1998). Σε μια άλλη έρευνα, ο Batson και οι συνεργάτες του (2002) τόνισαν ότι όσο πιο άριζα προσκολλημένος είσαι στη μικρή σου κοινότητα, τόσο μη ανεκτικός γίνεσαι. Ο Bekerman (2007) διαπίστωσε πως αν τα παιδιά προέρχονται από διαφορετικές εθνικές κουλτούρες και πολιτισμούς, δεν ενώνονται από την κοινή θρησκεία. Τα ερευνητικά ερωτήματα κινήθηκαν σε δύο επίπεδα: Στο Κυπριακό Εκπαιδευτικό Σύστημα και στο Θρησκευτικό Μάθημα και στη ψυχολογία των μαθητών και γονιών του δείγματος της έρευνας. Έτσι, διατυπώσαμε από την αρχή σε ερευνητική πρόταση τέσσερα ερωτήματα τα οποία θα επεξεργαζόμασταν.

1) Μπορεί το Εκπαιδευτικό μας Σύστημα να κατευθύνει τους μαθητές σε καταστάσεις που να ευνοούν την ανάγκη ανάπτυξης της ανεκτικότητας; Μπορούν τα παιδιά να

---

² Απόσπασμα από την οδηγία 1720 της Ευρωπαϊκής Ένωσης του 2005, «Φιλελεύθερος», 10 Νοεμβρίου 2005.

ανακαλύψουν το καθένα ξεχωριστά την πολλαπλή του ταυτότητα και να την αξιοποιήσει, ζώντας, μαθαίνοντας και ενεργώντας με τους άλλους;

2) Το Θρησκευτικό Μάθημα όπως το διδασκόμαστε σήμερα δια του υφιστάμενου Αναλυτικού καλύπτει επαρκώς τις εκ του συγκείμενου αναφύομενες ανάγκες ανεκτικής συνύπαρξης ;

3) Είναι από την άλλη οι γονείς των μαθητών μας έτοιμοι να δεχτούν τα κελεύσματα;

4) Πως τα παιδιά μέσα από τα ερευνητικά αποτελέσματα φαίνεται να προσδιορίζουν την έννοια Ανεκτικότητα; (Ανάλυση Περιεχομένου Έννοιας)

Λειτουργικός Ορισμός «Ανεκτικότητα»: Για την έρευνα έχει προσδιοριστεί πως Ανεκτικότητα είναι η αποδοχή της διαφορετικότητας μιας ομάδας με όχι ίδιες αντιλήψεις, στα πλαίσια του σεβασμού της εφαρμογής των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Για το Θρησκευτικό Μάθημα ορίσαμε τη Στάση από τη γενική εικόνα που είχαν και έχουν τα παιδιά κι όχι το μάθημα (σε μικροεπίπεδο διδασκαλίας) που διεξάγεται από συγκεκριμένο εκπαιδευτικό.

2. Μεθοδολογία:

Όπως αναφέραμε προηγούμενα, σκοπός μας ήταν η διερεύνηση του τρόπου που η δική μας μαθητική κοινωνία εξηγεί, περιγράφει και ασκεί -ή όχι- μέσα από συγκεκριμένες συμπεριφορές την «Ανεκτικότητα». Ανεκτικότητα μέσα κι έξω από τη σχολική τάξη, σε συνδυασμό με το υποθετικό ερώτημα, *“Αν το μάθημα των Θρησκευτικών αποτελεί παράγοντα ανάπτυξης ανεκτικών στάσεων μεταξύ του μαθητόκοσμου του Λυκείου μας”*. Για τους παραπάνω λόγους επιλέξαμε ως εργαλείο ερευνητικής διερεύνησης το ερωτηματολόγιο. Το υποκείμενο της έρευνας: Προβληματιστήκαμε για το ποια από τα παιδιά θα αποτελέσουν το υποκείμενο της έρευνας, μαζί με το αντίστοιχο γονεϊκό τους

περιβάλλον. Συναποφασίσαμε με τους μαθητές πως τα παιδιά που φοιτούν στην Τρίτη Λυκείου έχουν ήδη σχηματοποιήσει συγκεκριμένες στάσεις και αξίες προς το ερευνητικό ερώτημα που μας αφορά: την προαγωγή της ανεκτικότητας, σε σχέση με το μάθημα των Θρησκευτικών. Στραφήκαμε στα 2/3 των τελειοφοίτων. Δόθηκαν 180 ερωτηματολόγια μαθητών και 180 ερωτηματολόγια γονιών/ κηδεμόνων.

3. Ερευνητικές υποθέσεις –ερευνητικά ευρήματα:

*...«Και σαν μια μέρα δαγκάσεις το νέο λεμόνι,
θα δεις,
πόσο ήλιο αποδεσμεύει από μέσα του».*
Οδυσσέας Ελύτης, το «Αιώνιο στοίχημα».

Υ1. Αποτελεί η κοινή θρησκεία παράγοντα συνοχής των εθνικά και πολιτιστικά διαφορετικών ομάδων; (Bekerman, 2007)

(Ερώτηση 18) 25.6% συμφωνεί απόλυτα πως συνδετικός κρίκος μεταξύ παιδιών που προέρχονται από διαφορετικούς πολιτισμούς είναι η κοινή θρησκεία, 18.9% συμφωνεί ελάχιστα και 25% διαφωνεί. Τα στατιστικά αποτελέσματα επικυρώνουν σε την εκτίμηση του Zvi Bekerman ο οποίος εμπειρικά παρατήρησε -μετά από πολύχρονες έρευνες μεταξύ Παλαιστινίων και Ισραηλινών- όλων Ιουδαίων στο θρήσκευμα, ότι η κοινή θρησκεία δεν αποτέλεσε συνδετικό κρίκο μεταξύ ανθρώπων που διαφέρουν εθνοπολιτισμικά. Όπως φάνηκε από τα Group Statistics των γονιών, η ερώτηση 18 παρουσιάζει στατιστικά μεγάλη σημαντικότητα: υπάρχει διαφορά απόψεων. Η δύναμη της εμπειρίας είναι καθοριστική. Γονείς προερχόμενοι από τη μη επικρατούσα θρησκεία, είναι πολύ πιο αρνητικοί στην Υ1.

Υ2. Για τον Karpon (2002) οι μεγαλύτεροι σε ηλικία εκπαιδευτικοί είναι ανεκτικότεροι:

51.1% διαφωνεί στο ότι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία καθηγητές θρησκευτικών επιδεικνύουν ανεκτικότητα, 27.8% συμφωνεί λίγο και 15.6% συμφωνεί σε μεγάλο βαθμό. Οι μαθητές έχουν αρνητική στάση προς τους μεγαλύτερους σε ηλικία καθηγητές. Η θεαματική απόρριψη των μεγαλύτερων σε ηλικία καθηγητών, έρχεται σε αντίθεση με τα δεδομένα που υποστηρίζει ο Karpon (2002). Η διαφοροποίηση είναι καθαρά συγκειμενική. Άξιο προσοχής είναι το ότι τα παιδιά που προέρχονται από μη Ορθόδοξες οικογένειες,

φάνηκαν πιο συντηρητικά από ότι οι γονείς τους προς τους νέους καθηγητές, όπως διαφαίνεται από μια συγκριτική ματιά μεταξύ των Group Statistics μη Ορθόδοξων μαθητών- μη Ορθόδοξων γονιών.

Υ3. Η Ανεκτικότητα και η Συγχώρεση παρέχονται πιο εύκολα σε μεμονωμένα άτομα παρά σε μια ολόκληρη ομάδα που τη συνδέει κοινός σκοπός, (Batson 2002):

- **33.9%** δήλωσε πλήρη αποδοχή στο ενδεχόμενο να προσκαλούσε στο σπίτι του ένα Μουσουλμάνο, σεβόμενος τις διατροφικές του συνήθειες **29.4%** συμφωνεί ελάχιστα και **5%** διαφωνήσει.
- **56.7%** θα ανεχόταν πλήρως να κατοικεί στη γειτονιά του ένα ή μια μικρή ομάδα αλλοδαπών προσώπων, **30.6%** σε πολύ μεγάλο βαθμό και **1.1%** διαφωνήσει. Το πρόσωπο και η μικρή ομάδα αλλοδαπών (χωρίς να κατηγοριοποιούνται) δεν αποτελούν απειλή για τους ντόπιους και την παράδοση, κάτι που διαπίστωσε και ο καθηγητής Bekerman (2007) να ισχύει και για το γειτονικό μας Ισραήλ
- **50.6%** συμφωνούν στο ότι μπορούν να έχουν ένα φίλο διαφορετικού θρησκευόμενου **20.6%** συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό και **18.3%** διαφωνεί.
- **45%** μπορεί με επιφύλαξη να ανεχτεί τη μεγάλη ομάδα προσώπων με διαφορετικές πεποιθήσεις **25%** μπορεί να την ανεχτεί πλήρως και **9.4%** διαφωνεί
- **47.8%** μπορούν σε απόλυτο βαθμό να επιδείξουν ισότιμο σεβασμό στα χρώματα της φανέλας της διαφορετικής ομάδας και στο πρόσωπο με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις, **23.3%** ελάχιστα και **8.9%** διαφωνεί

Συμπεράσματα:

Τα ευρήματα έρχονται να ενισχύσουν την έρευνα του Batson (2002) η οποία υποστηρίζει ότι οι παραδοσιακές κοινότητες δυσκολεύονται να εφαρμόσουν ανεκτικότητα σε ομάδες άλλων ατόμων. Ο ίδιος συμπληρώνει στη δική του έρευνα ότι οι ομάδες, που είναι πολύ συνδεδεμένες με την δική τους παράδοση, δύσκολα ανέχονται τους υπόλοιπους. Το ίδιο θα ίσχυε και για τους Ορθόδοξους γονείς: θα ανέχονταν, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και κάτω από συγκεκριμένους όρους. Αξίζει, πιστεύω να αναφέρουμε εδώ, την δια χειρός συμπλήρωση-διευκρίνιση κηδεμόνα σε ερωτηματολόγιο, στη δήλωση: «Μπορώ να ανεκτώ να κατοικεί στη γειτονιά μου ένα πρόσωπο ή μια οικογένεια ξένων και

αλλόθρησκων οικονομικών μεταναστών». Ο κηδεμόνας (και τον ευχαριστούμε πραγματικά) συμπλήρωσε: «Ναι, δεδομένου ότι και αυτοί δεν προκαλούν προβλήματα και με σέβονται». Αυτό που φαίνεται είναι ότι οι γονείς όλων ανεξαιρέτα των παιδιών επιδεικνύουν ιδιαίτερη εμπιστοσύνη στο έργο της σχολικής μονάδας. Συνεπώς, οι γονείς εμπιστεύονται το Θεσμό. Από τα 5 σημεία στην κλίμακα Likert - που το 5 δηλώνει την απόλυτη συμφωνία- οι Ορθόδοξοι γονείς εμπιστεύονται το σχολείο στο επίπεδο 4.49 και οι μη Ορθόδοξοι στο επίπεδο 5. Πιστεύουμε ότι τα παιδιά συνδέουν τον όρο Ανεκτικότητα με την κοινωνική και όχι τη θρησκευτική της μορφή. Για το Θρησκευτικό Μάθημα τα παιδιά, όλα όσα δήλωσαν είχαν σχέση με τις εμπειρίες τους. Συνεπώς, ο καθηγητής πρέπει να μάθει να δίνει και να παίρνει (Maria Teresa και Julio Rigue, 2003).

Βιβλιογραφία:

Batson, D, Eidelman, S, Higley, S, Ryssell, S. (2002). “And Who Is My Neighbor? Quest Religion as a Source of Universal Compassion”. *Journal for the Scientific Study of Religion*. Vol 41 (2).

Bekerman, Z (2007). “Some things on integration and its pedagogies: Research findings in the Palestinian Jewish bilingual integrated schools in Israel” στο Διεθνές Συνέδριο CARDET “Challenging Multiculturalism: Lessons from Peace Building Efforts”.

Golemann, D. (1998). *Συναισθηματική Νοημοσύνη*. Ελληνικά Γράμματα: Αθήνα.

Kaprov, V. (2002). “Religiosity and Tolerance in the United States and Poland”. *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol 41 (2) pp.267-288.

Παπαναστασίου, Κ& Ε (2005). *Μεθοδολογία της Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Τυπογραφία Καΐλας : Λευκωσία

Rique, J., Dyer, M. (2003). *Teacher’s Views of Forgiveness for the Resolution of Conflicts Between Students in School*. *Journal of Moral Education*, Vol 32 (3) p. 233-250.

